

ФАЛСАФАИ ИЛМУ ТЕХНИКА - ФИЛОСОФИЯ НАУКИ И ТЕХНИКИ - PHILOSOPHY OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

ТДУ: 101.1:316.347

DOI: 10.65599/TS2033

МАҚОМ ВА РИСОЛАТИ ИНСОН ДАР ФАЗОИ ПОСТМОДЕРНИЗМ ВА РАВАНДИ ҶАҶОНИШАВӢ

Ф.Р. Раҷабализода, З.А. Авганова

Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ

Дар мақолаи мазкур муаллифони мақом ва рисолати инсонро дар фазои постмодернизм ва раванди ҷаҳонишавӣ матраҳ намуда, мавқеъ, аъмол, вазъи равонӣ, ҳолатҳои зудтағйирёбандаи ботини инсон дар шароити рушди технологӣ ва коммуникатсионии воситаҳои алоқа баррасӣ кардасту мутавозинияти унсурҳои меҳварии миллатсозии муосир аз қабилӣ худшиносӣ, зехн, характер, ганҷури равонии миллат таҳлили хешро дарёфтаанд. Дар фарҷом таъкид менамояд, ки раванди ҷаҳонишавӣ ва постмодернизм барои афроди миллии ногузир мебошад ва мо бояд шуури шаҳрвандонамонро барои ворид шудан ба гирдоби дорои хусусиятҳои мусбӣю манфӣ омода созем.

Калидвожаҳо: Ҷаҳонишавӣ, шахс, худшиносӣ, зехн ва зехнияти миллии, ганҷури равонии миллат, зудтағйирёбандагӣ, интернет, фазои маҷозӣ, мағзишӣ.

СТАТУС И МИССИЯ ЧЕЛОВЕКА В ПОСТМОДЕРНИСТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ И ПРОЦЕССЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Ф.Р. Раджабализода, З.А. Авганова

В данной статье авторами затронут статус и миссию человека в постмодернистском пространстве и процессе глобализации, рассмотрел положение, поступки, психическое состояние, быстро меняющиеся внутренние состояния человека в условиях технологического и коммуникативного развития средств коммуникации и нашел свой анализ равновесия осевых элементов современной национализации, таких как самосознание, интеллект, характер, психологическое сокровище нации. В заключении подчеркивается, что процесс глобализации и постмодернизма неизбежен для национальных личностей, и мы должны подготовить сознание наших граждан к тому, чтобы войти в водоворот положительных и отрицательных характеристик.

Ключевые слова: Глобализация, личность, самосознание, интеллект и национальное сознание, психологическое сокровище нации, быстро меняющиеся, интернет, киберпространство, промывание мозгов.

THE STATUS AND MISSION OF MAN IN THE POSTMODERN SPACE AND THE PROCESS OF GLOBALIZATION

F.R. Rajabalizoda, Z.A. Avganova

In this article, the authors touched upon the status and mission of man in the postmodern space and the process of globalization, considered the position, actions, mental state, and rapidly changing internal states of man in the context of technological and communicative development of communication tools, and found his analysis of the balance of the axial elements of modern nationalization, such as self-awareness, intelligence, character, and the psychological treasure of the nation. In conclusion, it is emphasized that the process of globalization and postmodernism is inevitable for national personalities, and we must prepare the consciousness of our citizens to enter the whirlpool of positive and negative characteristics.

Keywords: Globalization, personality, self-awareness, intelligence and national consciousness, psychological treasure of the nation, rapidly changing, Internet, cyberspace, brainwashing.

Сарсухан

Рушди босуботи технологӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ зиндагии инсониятро ботадриҷ иваз намудаистодааст, ки аксарият онро натиҷаи муборизаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ, ҳарбӣ ва ғ. меҳисобанд, ки дар маҷмӯъ метавон онро таъсири раванди ҷаҳонишавӣ ва постмодернизм ном бурд, ки албатта барои давлатҳои миллии ниҳоят давраи ҳассос ҳисобида мешавад. Яке аз рукнҳои замони муосир “сохтани давлати миллии барои ҳар як шаҳрванди он қарзи вичдонӣ ва инсонияш ба ҳисоб меравад, зеро барои сохтани давлати миллии пеш аз ҳама рукнҳои он ба мисли фарҳанг, худшиносӣ ва характери миллии заруранд” [3]. Маврид ба зикр аст, ки раванди ҷаҳонишавӣ на танҳо дорои хусусиятҳои манфӣю мебошад, балки ҷанбаҳои мусбиро низ дорад аст, зеро “аксар давлатҳо ва ё миллатҳо ба дастовардҳои охирину баландтарини соҳаҳои илмӣ, техникаӣ, тиббӣ ва ғ. дастрасӣ пайдо менамоянду таҷрибаи давлатҳои пешрафтара дар амалияи иҷтимоӣю иқтисодӣ хеш татбиқ мекунанд ва беҳтар аз ҳама ҷунин татбиқнамоӣ боиси паст гардидани сатҳи камбизоатӣ ва баланд гардидани некуаҳолии ҷомеа дар тамоми манотиқи олам гардидааст” [8]. Ҷамаи масъалаҳои дар боло фарогирифташуда ба мақому рисолати инсон бе таъсир буда наметавонанд.

Раванди ҷаҳонишавӣ ҷамаи унсурҳои ҷомеаро дар гирдоби хеш фуру бурдаистодааст, ки метавонад барои давлатҳои рӯ ба рушд хатари зиёдтар эҷод намояд, зеро дар ин марҳила имкониятҳои зе ҳнӣ, техникаӣ, иқтисодӣ ва ғ. ҳамчун фишанги ҳалқунанда баромад карда метавонад. Асбаски, давлатҳои рӯ ба рушд аз пешравиҳои илмӣ – техникаӣ камтар бархурдор мебошанд ба давлатҳои осебпазир ворид мегарданду насли навраси онҳо улғуи хешро аз байни намояндагони дигар давлатҳо ҷӯё мешаванд, ки ин раванд боиси “бегонашавӣ” мегардад. Албатта раванди

бегонашавӣ пеш аз ҳама ба маънавиёти ӯ таъсири бевосита мерасонад, ки “ба маънавиёти инсон метавон дониш, эътиқод, ҳиссиёт, талабот ва кӯшиши ба мақсадрасиро ворид намуд” [4]. Иловатан гуфтан мумкин аст, ки “мафҳумҳои адолат, давлат, қонун ва ҳуқуқ дар ҳама давраи замон барои инсоният ҳамчун арзиши умумии инсонӣ қабул гардидаанд” [9] ва ҳама вақт ҳамчун хусусияти ҳувайдоқунандаи “инсонии комил” баромад карда метавонанд. Омили асосии чунин ранг гирифтани корро пеш аз ҳама метавон ба “демократияи Ғарбӣ” ва “озодӣ” – и тавассути фазои маҷозӣ паҳнгардида шуморид, зеро давлатҳои бо ном мутараққии олам бо сарвари ИМА зери сиёсати пешгирифташон унсурҳои фарҳангии ғарбиро низ паҳн мекунад. Яке аз падидаҳои аз нимаи дуввуми асри XX шурӯъгардида – паҳншавии ботадриҷи омӯзиши забони англисӣ ба ҳисоб меравад, ки аз як тараф ба шахс имкони ба даст овардани аудиторияи фарохро диҳад, аз тарафи дигар баъзе аз миллатҳо дар ин раванд ҳазм гардиданд ва аксарият намоёндогонашон забони модарии хешро наметавонанд. Ба андешаи муҳаққиқ Шеманов А.Ю.: “ҳаёти муосир барои фарҳанги классикии аврупоӣ ҷиддийати навро ба мисли таносуби шадидият байни ҷаҳоншумулӣ ва фардӣгарой ба вучуд овардааст” [10], пас моро зарур аст, ки сари ин масъала бори дигар тадбирҷӯӣ намоем.

Барои мардуми Шарқ махсусан Шарқи мусалмонӣ баъзе унсурҳои фарҳанги Ғарбӣ қобили қабул буда наметавонанд. Масалан, дар Аврупо ба нафарони ивазқунандаи ҷинси хеш ягон ҳиссиёти манфӣ нишон наметавонанд, аммо ҷомеаҳои суннатӣ ин падидаро қабул карда наметавонанд.

Яке аз хусусиятҳои асосии замони ҷаҳонишавӣ ва постмодернизм истифодаи интернет ба ҳисоб меравад, ки албатта ҳаёти шахси муосирро бе он тасаввур кардан ғайри имкон аст. Зикр кардан ба маврид аст, ки истифодаи ҳамагуна мавод ҷанбаи мусбӣ ва манфӣ дорад ва интернет низ, аз он оро буда наметавонад, зеро барои дилхоҳ амали хеш инсонии муосир ба интернет рӯй меоварад, ки барои сарфа намудани вақтш кумаки беғаразона менамояд. Аммо вақти хешро ба бозӣҳои компютерӣ сарф намудани наврасон ва ҷавонон ҷанбаи манфиро ба бор оварда наметавонад, ки онро бо забони илмӣ бемории “компютеромания” ном мебаранд.

Бо пешрабии технологӣ ва махсусан интернет сарҳади давлат маънии суннатии хешро гум карда истодааст, зеро барои муошират бо намоёндогони дигар миллатҳо ва ё ҳамзабонони бурунмарзии хеш ба онҳо сафар кардан лозим нест, танҳо истифодаи боақлонаи технологияҳои инноватсиониро доништан зарур асту тамома. Дар ин ҳолат доираи шиносони афроди муосир хело васеъ мегардад, аммо чунин ранг гирифтани кор боиси пайдо шудани таҳдидҳои нав ба хусусиятҳои этно – миллии одамон гардида наметавонад. Дар ин ҳолат моро мебарояд, ки барои ҷавоб гардонидан ба саволҳои “ман кӣ ҳастам?”, “ҳаммиллатони мо дар гузашта кӣ буданд ва имрӯз ба чӣ қодир ҳастанд?”, “барои рушди шахсиям аз кадом арзишҳои миллии корбурд намоям?” “дар кадом гурӯҳҳои виртуалии миллии худро номнавис намоям?” ва ғ” [5]. аз тарафи насли наврас омода бошем.

Яке аз падидаҳои манфии замони муосир аҳён–аҳён вохӯрдани хабарҳо доир ба “террористони олами маҷозӣ” ва ё “ҳамлаҳои киберӣ” аксарияти одамонро ба таҳлука меандозад. Саволи асосӣ дар ин маврид он аст, ки оё содиққунандагони ин амалҳо бо хоҳиши хеш ва ё бо супориши касе онро роҳандозӣ намудаанд? Агар бо хоҳиши хеш онро амалӣ намуда бошанд, дар аксари вақт ҳавою ҳаваси ҷавонӣ онҳоро фаро гирифта будааст. Аммо дар ҳолати дуюм ба доми ким кадом як гурӯҳи қаллобон ва ё террористон афтидаанд, ки хело ташвишвар аст. “Дар муносибатҳои имрӯзаи геополитикӣ муборизаҳои гуногуни байнидавлатиро ширкатҳои фаромиллӣ ва субъектҳои хатарҷодқунандаи манфиатҳо барои тезонидани бозори хеш ба вучуд меоранд. Дар ин асос барои амалӣ гардонидани барномаҳои махфии тарҳрезигашта ва расидан ба мақсадҳои ғаразнокӣ ниҳии худ аз техника, технология ва дигар маводҳои биологӣ манъгардида (бо қарори санадҳои байналхалқӣ) истифода менамоянд” [6]. Илова бар ин дар фазои маҷозӣ гурӯҳҳои фаъолият менамоянд, ки насли наврасро бо ҳар роҳи восита фирефта намуда, ба доми хеш меафтонанд ва сипас онҳоро ба корҳои ғайриахлоқӣ таҳрик менамоянд. Дар ин ҳолат моро мебарояд, ки барои ба доми чунин қаллобон наафтидани насли наврас корҳои амалии муносиб ба синну солшонро амалӣ намоем.

Дар ҳамин радиё метавон ҳуҷумҳои “мағзшӯӣ” – ро низ ворид намуд, зеро ҳамин гуна падида солҳои охир шаҳрвандони бурунмарзии моро хело ташвиш овард, яъне бархеи онҳоро гурӯҳҳои террористӣ ба доми фиреб афтониданд. Доир ба ин масъала Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳангоми суханронияшон дар мулоқот бо фаъолон, намоёндогони ҷомеа ва ходимони дини мамлакат чунин қайд намудаанд: “Тибқи маълумоти мавҷуда дар се соли охир 24 нафар шаҳрвандони мо дар 10 кишвари дунё ба амалҳои террористӣ, аз ҷумла дар анбӯҳи одамон тарқондани худ даст задаанд” [7]. Ҳисобҳои омӯриш нишон медиҳанд, ки аксарият ба дом афтодагон ё бекоранд ва ё савияи дониши

диниашон хело заиф аст ва бо ваъдаи пули ночиз пойбанди ягон андешаи ифротӣ гардида, худ ва атрофиёнашонро ба ташвиш меандозанд.

Хулоса

Аз таҳлили гуфтаҳои боло бармеояд, ки “доираи фаъолияти маънавии инсон дорои ганчина ва унсурҳои махфии зиёд мебошад, ки онро ба инсоният кушодан лозим” [1] ва ба эътибор гирифтани ҳамаи унсурҳои он дар доираи як мақолаи илмӣ қариб ки ғайриимкон аст. Пас моро мебошад, ки ин масъаларо дар асоси усулҳои мухталифи илмӣ ва аз нигоҳи илмҳои гуногун мавриди тадқиқ қарор диҳем. Дар маҷмӯъ гуфтан мумкин аст, ки инсонҳо дорои қобилиятҳои мухталифанду дар доираи фарҳанг ва тамаддунҳои гуногун ба воя мерасанд. Бинобар ин доираи масъулият ва масъулиятшиносии одамон низ як хел буда наметавонад. Имрӯз тарбияи насли навраси дорои маънавиёти баланду ҳифзкунандаи арзишҳои миллӣ барои мо тоҷикон ҳамчун боду ҳаво зарур аст. Қайд кардан ба маврид аст, ки инсону инсонгарӣ ягон вақт аз муд намебароянд, пас моро мебошад, ки насли наврасро дар асоси суннатҳои гузашта тарбия намоему барои омӯхтани илмҳои замонавӣ аз тарафи онҳо кӯмаки хешро дарег надорем, зеро “инсоният дар таърихи хеш таҳаввулоти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ҳарбии зиёдеро аз сар гузаронидаасту яқоя бо пешравиҳову мушкилиҳояш бомаром қадам зада истодааст” [2] ва таърих собит намудааст, ки ҳар падида аз паси хеш падидаи навро хоҳад овард.

Муқарриз: Саидумаров С.С. — . н.и.т.ва ф., дотсент., қадфедраи «Ҷанҳои ҷомеашиносӣ» ДПТТ ба номи академик М.С. Осимӣ

Адабиёт

1. Рахимов, М.Х. Аллегорические образы и идеалы в творчестве Ибн Сины и Руми / М.Х. Рахимов, С.С. Саидумаров, З.А. Авганова, Ф.Р. Тураев // Вестник Таджикского национального университета. – 2020. – № 5. – С. 119-125.
2. Рамазониен, А. Б. Анталогияи меъморӣ иҷтимоӣ ва нақши он дар сохтмони шаҳрҳои муосир / А. Б. Рамазониен, К. М. Яқубзода // Паёми политехникӣ Бахши: Техника ва ҷомеа. – 2025. – № 3(11). – Р. 37-39. – EDN VWTQIM.
3. Саидумаров, С.С. Давлати миллӣ: мушкилот ва таҳдидҳои замони муосир (дар мисоли Тоҷикистон) / С.С. Саидумаров, А.Қ. Умаров, А.Ш. Абдуллоев // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2023. – № 3. – С. 173 – 180.
4. Саидумаров, С.С. Маънавиёти миллӣ - моҳият ва соҳтори он (таҳлили иҷтимоӣ - фалсафӣ) / С.С. Саидумаров // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои фалсафа, ҳуқуқ ва сиёсатшиносӣ. – 2025. – № 3(19). – С. 59-64.
5. Саидумаров, С.С. Ҳифзи фарҳанги маънавии миллӣ дар замони рушди унсурҳои постмодернизм (таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ) / С.С. Саидумаров, Ф.Р. Раҷабализода // Илм ва амният. – 2025. – № 4(14). – С. 46-51.
6. Суфиев, Ҷ.Н. Манфиатҳои миллӣ дар шароити таҳдидҳои глобализатсионӣ / Ҷ.Н. Суфиев // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон. – 2025. – № 3. – С. 323-329.
7. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо фаёлон, намояндагони ҷомеа ва ходимони дини мамлакат. [Манбаи электронӣ]. <https://khovar.tj/2024/03/onii-prezidenti-um-urii-to-ikiston-emomal-ra-mon-dar-mulo-ot-bo-faolon-namoyandagoni-omea-va-hodimoni-dini-mamlakat/> (санаи мурочиат 17.03.2026)
8. Тураев, Ф.Р. Раванди ҷаҳонишавӣ ва таъсири он ба тарбияи шахсияти муосир / Ф.Р. Тураев // Паёми донишгоҳи омӯзгорӣ. Бахши илмҳои фалсафа, ҳуқуқ ва сиёсатшиносӣ. – 2025. – № 4(20). – С. 87-93.
9. Шарифзода, Р.Ф. Банди бастаи ҷинояти дар ҳатар монандан / Р.Ф. Шарифзода // Илм-асоси рушди инноватсионӣ : Маводҳои конференсияи X байналмилалӣ илмӣ-амалии донишҷӯён, магистрантон, докторантони Phd ва унвонҷӯён таҳти унвони “ИЛМ – АСОСИ РУШДИ ИННОВАТСИОНӢ” (Душанбе, соли 2025). – Душанбе: Донишгоҳи техникии тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ, 2025. – С. 377-380.
10. Шеманов А.Ю. Самоидентификация человека как антропогенетическое самоотличение: подход к пониманию процессов глобализации в современном мире / А.Ю. Шеманов // Личность. Культура. Общество. – 2006. – вып.2. – С. 107-131.

МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ МУАЛЛИФОН-СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ-INFORMATION ABOUT AUTHORS

TJ	RU	EN
Раҷабализода Файзали Раҷабали	Раджабализода Файзали Раджабал	Rajabalizoda Faizali Rajabali
н.и.ф., дотсент	к.ф.н., доцент	Candidate of Technical Sciences, associate professor
Таджикский технический университет имени академика М.С. Осими	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ	Tajik Technical University named after academician M.S. Osimi
E-mail: Rajabalievich-83@mail.ru		
TJ	RU	EN
Авганова Зарина Асламовна	Авганова Зарина Асламовна	Avganova Zarina Aslamovna
н.и.ф., дотсент	к.ф.н., и.о. доцента	Candidate of Technical Sciences, Acting Associate Professor
Таджикский технический университет имени академика М.С. Осими	Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М.С. Осимӣ	Tajik Technical University named after academician M.S. Osimi
E-mail: zarina7@rumbler.ru		